

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ НІЖИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ У 1943 – 1945 рр.

Михайло Ломоносов, НДУ імені М. Гоголя

У розвідці розкриваються особливості студентського повсякдення у перший навчальний рік після окупації Ніжина. Також автор визначає роль студентів у повоєнній відбудові на прикладі Ніжинського педінституту.

Ключові слова: повсякдення, студенти, відбудова.

Повсякденне життя радянської людини, або говорячи по-модному «Номо Sovieticus» один із перспективних напрямків досліджень на сучасному етапі розвитку історичної науки. Особливо зараз, коли суспільство намагається переосмислити попередній історичний період, переоцінити його ідеали і зрозуміти людину радянської епохи у багатогранному контексті життя. Тим більше, коли говоримо про людину молоду, запальну, з новим, свіжим поглядом на світ, тобто студента та ще й у лихоліття війни, коли питання повсякдення постає особливо гостро і чинить вплив на інші сторони життя.

Як і мільйони інших молодих людей по всій країні Рад, студенти Ніжинського педінституту змушені були покинути навчальні аудиторії, як тільки в небі над Ніжином заревли німецькі «коршаки». Інститут не вдалося вчасно евакуювати до Уральська, як планувалося [4, с. 154], тому студенти та викладачі були залишені напризволяще перед наступаючим ворогом. Чимало з них пішли на війну. На жаль, не можемо встановити точну кількість студентів Гоголевого вишу, котрі захищали Батьківщину в роки Другої світової, але те що їх були сотні знаємо напевно.

З 13 вересня 1941-го по 15 вересня 1943-го року Ніжин перебував під владою фашистів. Величне приміщення інституту, що пам'ятає ще Гоголя німці перетворили на госпіталь, кімнату-музей Миколи Гоголя на кухню, а у гуртожитку, що по вулиці Богуна влаштували свою комендатуру [2]. Справжнім щастям стало те, що навчальний корпус уцілів і не був зруйнований.

Проте збитків від німецької окупації уникнути не вдалося. Інститут постраждав на суму понад 5 млн. карбованців, відновлення потребувало чимало інститутської інфраструктури.

Жагу до навчання ніжинських студентів не здатна була загасити навіть страшна війна. Одразу після звільнення Ніжина у вересні 1943-го в інституті почалися відбудовчі роботи до яких, ясна річ, долучалися і студенти [4, с. 156]. Першочергово потрібно було облаштувати навчальні приміщення в яких не було шибок, скла, підлоги [1, арк. 3]. Незважаючи на всі незгоди заняття в навчальному закладі почалися вже 15 листопада 1943-го.

В 1943-1944 навчальному році в інституті навчалось 600 студентів, було освоєно 32 кімнати. Перші лекції та семінари проходили в аудиторіях без столів та стільців. Це змусило комсомол об'єднувати студентську молодь у бригади і поповнювати рідний виш власноруч зробленими меблями. Потребувала облагородження після воєнного лихоліття і велика територія інституту, яка завжди славилася красою та парковою затишністю. У цьому ж навчальному році студенти висадили майже 6000 молодих пагонів дерев та кущів [1, арк. 4].

Для налагодження харчування, інститут отримав від міської влади 28 га підсобного господарства. Студентські бригади залучалися для збору врожаю, що потім надходив до інститутської їдальні [1, арк. 7]. Проте нарікання на погане постачання студентів, звісно, мали місце. Зокрема хліба молодь одержувала лише 50-60% від норми [1, арк. 8]. Недоїдання постійно переслідувало студентів в ті нелегкі часи. Серед студентів Гоголівського інституту навіть існувала практика їздити додому серед навчального тижня за харчами. На жаль, через це доводилося пропускати навчання, на що постійно жалівся комсомольський актив [1, арк. 6-7], але по іншому було не вижити .

Щоб хоч якось підтримати тяжкий студентський воєнний побут , адміністрація теж робила певні кроки. Зокрема у 1944 році на території інституту почала діяти взуттєва майстерня [1, арк. 7].

Разом з тим безлад посяаний війною ще тривалий час панував у студентському побуті. У 1945-1946 навчальному році місцева газета «Радянський Ніжин» висміювала становище у студентських кімнатах. «Вздовж стін неохайно застелені ліжка, – пише кореспондент. – На підвіконнях одне поміж одного лежать рукавички, хліб, кухлик з молоком, взуттєва щітка, зубний порошок тощо. На підлозі біля печі – торф. Тут же стоять чугун, сковорідка і помийне відро. Рами не заклеєні папером і подекуди світяться». Нарікає газета не тільки на безвідповідальність самих студентів, а й на бездіяльність комсомолу та директора інституту [3].

Від війни страждало і навчальне повсякдення, адже в інституті у перший після окупації міста навчальний рік, жалілися на нестачу програм та підручників для навчання. Та навіть незважаючи на всі труднощі в інституті на цей час нараховували 34 відмінники [1, арк. 6-7].

Однак навіть у ситуації важкого воєнного побуту не відставала пропаганда, навпаки розправляючи плечі, набираючи обертів. В одному з інститутських звітів того часу зазначається: «Політико-виховній роботі в інституті серед колективів студентів, які в основній своїй масі понад два роки перебували під німецько-фашистським ярмом, було приділено велику увагу на початку року» [1, арк. 6]. Хоч з харчами та одягом були перебої, лекції на політичні теми у інституті проводили регулярно. Разом з ними крутили відповідні кінохроніки, навіть мала місце практика виїзних лекцій ідеологічного спрямування.

Часто власні інтереси посувалися на другий план, коли мова заходила про криваву війну яка ще тривала. Силами студентів та співробітників інституту було зібрано 162 тисячі карбованців для підтримки оборони країни, а саме будівництва літака «Смерть фашизму» та взято участь у зборі фінансування на танкову колону Чернігівщини [2].

Як бачимо, Друга світова війна перервала навчальний процес у Ніжині на довгих два роки, а наздогнати недовчене в інституті так поспішали, що почали навчання в холодних, необладнаних аудиторіях вже через два місяця після

звільнення Ніжина від німців. Війна на довго залишила глибокий слід у студентському повсякденні, котре поволі оправлялося від нанесеної шкоди. Студенти добре розуміли важливість молоді у процесах відбудови тому активно включилися у безоплатну і тяжку працю, що вкотре підтверджує приклад студентів НДПІ імені М. Гоголя. Не надовго затрималася і пропагандистська машина, що з перших днів роботи навчального закладу почала діяти ще більш завзято, намагаючись повернути на шлях комуністичного світогляду майбутніх педагогів, котрі на початку війни перебували на окупованій території.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Відділ Державного архіву Чернігівської області в місті Ніжин, ф Р6121, оп. 3, спр. 12, 43 арк.
2. Костенко І. Все це зроблено руками студентів / Радянський Ніжин. – 1959. – № 40.
3. Пархитько О. Гуртожитки педінституту не готові до зими / Радянський Ніжин. – 1946. – № 14.
4. Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя. – Ніжин: НДПУ, 1999. – 278 с.